

Raport z ewaluacji mapy kompetencji dla zawodu asystent osoby z zaburzeniami psychicznymi

Opracowany przez: Fundacja Nie Widać Po Mnie, dr Joanna Kamer

Zamówienie na potrzeby realizacji prac Rady ds. Kompetencji – podbranża Opieka Zdrowotna. Wynagrodzenie wykonawcy jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Dokument opracowany przez Wykonawcę wyłonionego zgodnie z zasadą konkurencyjności przez Uczelnię Łazarskiego (Partnera projektu) w ramach projektu nr POWR.02.12.00-00-0007/16 pn. „Sektorowa Rada ds. Kompetencji – Opieka Zdrowotna i Pomoc Społeczna”. Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Spis treści

1. WPROWADZENIE	3
2. KWALIFIKACJE ASYSTENTA OSOBY Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI.	4
3. METODYKA	5
3.1. WYWIAD EKSPERCKI	5
3.2. GŁÓWNE ZADANIA ASYSTENTA OSOBY Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI Z PUNKTU WIDZENIA EKSPERTÓW PRACUJĄCYCH W MSCZ W PRUSZKOWIE.	6
3.3. MAPA KOMPETENCJI	6
3.3.1. Wiedza	7
3.3.2. Umiejętności	7
3.3.3. Kompetencje społeczne	9
4. ŚCIEŻKI KOMPETENCJI	10
5. PODSUMOWANIE	11

1. Wprowadzenie

Istnieje duża potrzeba umieszczenia zdrowia psychicznego wśród priorytetów programu zdrowia publicznego. Potrzeba ta opiera się na coraz większej liczbie dowodów i świadomości ludzi na temat skali problemów ze zdrowiem psychicznym we wszystkich krajach europejskich i na świecie. Zaburzenia psychiczne są bardzo powszechne i powodują poważne straty dla jednostek, społeczeństwa i gospodarki. W związku z tym jedną z najważniejszych kwestii zdrowotnych dla nas jest kwestia jak świadczyć usługi, które mogłyby odpowiednio zaspokajać potrzeby osób z zaburzeniami psychicznymi. Obecnie istnieje szeroki konsensus, co do konieczności odejścia od modelu opieki opartego na tzw. dużych instytucjach psychiatrycznych po nowoczesne, kompleksowe modele opieki środowiskowej. Usługi oparte na nich wiążą się z większą satysfakcją użytkowników, lepszym uczestnictwem w życiu społecznym, zwiększonym zaspokojeniem potrzeb i przestrzeganiem leczenia. Co więcej, promują lepszą ciągłość opieki, elastyczność usług, pozwalają na częstsze rozpoznawanie i leczenie wczesnych nawrotów. Jednakże, chociaż dostęp ludzi do opieki w zakresie zdrowia psychicznego jest zwykle lepszy w przypadku opieki środowiskowej niż w przypadku tradycyjnych szpitali psychiatrycznych, to istnieją praktyczne dowody, że dostęp do opieki w zakresie zdrowia psychicznego może być niezadowolający nawet w krajach o wysokich dochodach. Zauważamy potrzebę indywidualnej opieki nad osobą z zaburzeniami psychicznymi w jej środowisku życia, w codziennym funkcjonowaniu dlatego zasadne wydaje się wprowadzenia do systemu zawodu asystenta osoby z zaburzeniami psychicznymi.

W zakresie zdrowia psychicznego wymagane jest wsparcie i wiedza specjalistyczna, ale stosowana jest też dostępność usług nieformalnych. Nieformalne usługi świadczone przez organizacje społeczne, grupy religijne, rodziny, stowarzyszenia, nie stanowią rdzenia świadczenia opieki, ale stanowią przydatne uzupełnienie opieki specjalistycznej. Włączenie asystenta osoby z zaburzeniami psychicznymi do podstawowej opieki zdrowotnej jest kluczowym elementem w kompleksowym systemie zdrowia psychicznego. Asystent osoby z zaburzeniami psychicznymi zwiększa ich dostępność, ponieważ usługi te są zwykle świadczone w pobliżu miejsc zamieszkania danej osoby i są mniej stygmatyzujące. Stanowią mogą swoistą integrację opieki w zakresie zdrowia psychicznego na poziomie podstawowej opieki zdrowotnej. Tam, gdzie nie ma zintegrowanej opieki podstawowej, dodatkowo

wywierana jest presja na usługi specjalistyczne, poprzez niewłaściwe kierowanie do nich z podstawowej opieki zdrowotnej oraz brak wczesnej identyfikacji poważnych problemów psychicznych.

Usługi wspierające asystenta mają na celu poprawę jakości życia przez zapewnienie pomocy osobom samotnym z zaburzeniami psychicznymi, które jej potrzebują, oraz osobom, którym rodzina nie może zapewnić odpowiedniej opieki.

Zakres usług powinien obejmować: naukę umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, takie jak zaspokajanie podstawowych potrzeb, funkcjonowanie społeczne, interwencję w życiu rodzinnym, pomoc w sprawach urzędowych, wsparcie w znalezieniu pracy, oraz zarządzanie finansami. Dodatkowo, higiena i pielęgnacja jako wsparcie w procesie leczenia. Opieka i nadzór nad systematycznym leczeniem oraz pomoc w zakresie kompletowania dokumentacji do różnych instytucji, budowanie relacji z sąsiadami oraz otoczeniem.

2. Kwalifikacje asystenta osoby z zaburzeniami psychicznymi.

Osoby, które świadczą usługi związane z towarzyszeniem, wspieraniem osób z zaburzeniami psychicznymi muszą posiadać odpowiednie kwalifikacje. Głównie związane z ogólną wiedzą na temat zaburzeń psychicznych i związanych z nimi objawów. Zdobycie umiejętności komunikacyjne i związane z pomocą w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych i społecznego funkcjonowania. Motywowanie innych do: działania, leczenia, rehabilitacji i celowej aktywności. Pomoc w rozwoju umiejętności interpersonalnych poprzez prowadzenie psychoedukacji. Kandydat powinien zdobyć odpowiednie szkolenie (studia, szkołę) rozwijającą wyżej wymienione umiejętności.

Dodatkowo, kandydat na asystenta osób z zaburzeniami psychicznymi powinien posiadać doświadczenie zawodowe (staż kilkumiesięczny) w pracy z osobami cierpiącymi na zaburzenia psychiczne, zdobyte w jednym z rodzajów instytucji: szpital psychiatryczny, jednostka pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi, warsztat terapii zajęciowej.

Do kluczowych zadań asystenta osoby z zaburzeniami psychicznymi należy interakcja ze środowiskiem medycznym i społecznym, a także pomiędzy rodziną i odpowiednimi instytucjami jak również pomoc w codziennym funkcjonowaniu.

3. Metodyka

Zaproponowana mapa kompetencji dla asystenta osób z zaburzeniami psychicznymi została opracowana w oparciu o wywiady eksperckie oraz analizy eksperckie. Poniższy zbiór kompetencji jest uznany przez autorkę niniejszego raportu jako niezbędny w pracy asystenta osoby z zaburzeniami psychicznymi w lecznictwie otwartym w Centrach Zdrowia Psychicznego (CZP).

3.1. Wywiad ekspercki

W celu zidentyfikowania potrzebnego profilu (mapy kompetencji) asystenta osób z zaburzeniami psychicznymi, którzy mogliby w przyszłości podjąć pracę przeprowadzono wywiad ekspercki ze specjalistami pracującymi w różnych jednostkach lecznictwa – oddziały psychiatryczne, poradnia zdrowia psychicznego.

Badanie zostało przeprowadzone w Mazowieckim Specjalistycznym Centrum Zdrowia w Pruszkowie i udział w nim wzięli: lekarze psychiatry, psychologowie, pielęgniarki, terapeuci zajęciowi, pracownicy socjalni i asystent zdrowienia. Ekspertów cechuje wieloletnie doświadczenie w pracy, a tym samym bardzo dobra znajomość potrzeb osób cierpiących na zaburzenia psychiczne. W oparciu o wywiady powstała mapa kompetencji asystenta osób z zaburzeniami psychicznymi.

Z przeprowadzonego badania wynika, że jedną z najważniejszych kompetencji asystenta osób z zaburzeniami psychicznymi powinna być: umiejętność towarzyszenia osobie z zaburzeniami psychicznymi w jej środowisku domowym, rodzinnym i społecznym. Udzielanie emocjonalnego i organizacyjnego wsparcia w procesie zdrowienia i rehabilitacji oraz zapobiegania nawrotom choroby poprzez pomoc w kształtowaniu konstruktywnych sposobów radzenia sobie. Nawiązywanie opartego na zaufaniu kontaktu z pacjentem. Umiejętność motywowania osoby chorych do podejmowania odpowiedzialności za siebie. W bezpiecznej atmosferze asystent może pomóc pacjentowi lepiej rozumieć przeżywane trudności, poszukiwać nowych sposobów radzenia sobie z kryzysami, poznać lepiej siebie,

swoje potrzeby i możliwości. Pomóc w rozwijaniu bardziej zadowolających relacji z ludźmi sąsiadami, pracownikami instytucji pomocowych, rodziną. Rozwijać nowe pasje i zainteresowania, odnaleźć nadzieje i większy spokój. Asystent, który spędza z pacjentem więcej czasu niż inni pracownicy CZP, będzie dobrym źródłem dodatkowych informacji o potrzebach pacjenta.

3.2. Główne zadania asystenta osoby z zaburzeniami psychicznymi z punktu widzenia ekspertów pracujących w MSCZ w Pruszkowie.

Zadania asystenta osoby z zaburzeniami psychicznymi powstałe w oparciu o wywiady eksperckie:

- Pomoc w codziennym funkcjonowaniu pacjenta w celu utrzymania remisji,
- Pomoc w kompletowaniu dokumentacji potrzebnej do uzyskania: zasiłku, dodatku mieszkaniowego, przedłużenia renty, o umieszczenie w DPS i inne
- Pomoc w umawianiu wizyt do lekarzy różnej specjalności
- Pilnowanie w stosowaniu się pacjenta do zaleceń lekarskich: kontrola przyjmowania leków, przestrzegania terminów iniekcji, wizyt kontrolnych i realizacji recept wystawianych przez lekarzy.
- Edukacja w różnych obszarach funkcjonowania społecznego: zakupy, gospodarowanie środkami finansowymi
- Promowanie aktywizacji- pomoc pacjentom w przejmowaniu odpowiedzialności za lepszą samoopiekę i wspieranie dobrego samopoczucia
- Pomoc w organizacji wyjść edukacyjno- rekreacyjnych
- Trening higieny osobistej – edukacja w zakresie zasad oraz pomoc w ich przestrzeganiu.

3.3. Mapa kompetencji

Zaproponowana mapa kompetencji dla zawodu asystenta osób z zaburzeniami psychicznymi została stworzona na podstawie wywiadów eksperckich. Mapa ta zawiera niezbędne kompetencje uznane przez autorów raportu i skupia się na trzech obszarach kompetencji:

wiedzy, umiejętności i kompetencjach społecznych.



3.3.1. Wiedza

Osoba zatrudniona jako asystent osób z zaburzeniami psychicznymi musi posiadać wiedzę na temat:

- Znajomości podstawowych zaburzeń psychicznych i ich objawów w różnych jednostkach chorób psychicznych, takich jak: schizofrenia, depresja, zaburzenia lękowe, ale też z dziedzin pokrewnych takich jak : geriatria, uzależnienia.
- Objawów chorób psychicznych i ich wpływu na funkcjonowanie codzienne jak również zdolność do zrozumienia doświadczeń i wyzwań z nimi związanych.
- Wiedzę na temat objawów zwiastunowych świadczących o pogorszeniu funkcjonowania,
- Znajomość lokalnego systemu opieki zdrowotnej i dostępnych zasobów, takich jak programy terapeutyczne, grupy wsparcia i inne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
- Funkcjonowania placówek świadczących pomoc w zakresie zdrowia psychicznego (szpitale, poradnie)
- Funkcjonowania instytucji wspierających aktywność chorych psychicznie (DPS, ZOL, MOPS)
- Podstawowych pojęć z zakresu prawa dotyczącego ochrony zdrowia psychicznego
- Promocji zdrowia, profilaktyki zdrowotnej i edukacji zdrowotnej różnych grup wiekowych oraz osób z różnymi dysfunkcjami
- Kulturowych aspektów zdrowia i choroby oraz ich wpływu na leczenie
- Wiedza na temat skutecznej komunikacji, słuchania i budowania zaufania oraz wiedza na temat regulacji emocji i radzenia sobie ze stresem
- Podstawowych procesów fizjologicznych w organizmach ludzkich oraz wiedzę na temat udzielenia pierwszej pomocy
- Znajomość zasad etyki zawodowej i standardów postępowania

3.3.2. Umiejętności

Asystent osób z zaburzeniami psychicznymi musi posiadać umiejętności takie jak:

- Towarzystwo osobie z zaburzeniami psychicznymi w jej środowisku domowym, rodzinnym i społecznym.

- Pomoc w codziennym funkcjonowaniu pacjenta w celu kontynuowania leczenia i utrzymania remisji
- Obserwacja funkcjonowania pacjenta w jego środowisku i umiejętne rozpoznanie jego potrzeb.
- Dostosowanie odpowiednich działań do potrzeb pacjenta wynikających m.in z wieku i rodzaju jego dysfunkcji.
- Udzielanie wsparcia osobom w kryzysach psychicznych i kierowanie się zasadą ich dobra.
- Dbłość o poprawny, uczciwy i jednoznaczny kontakt z osobami, którym udziela wsparcia.
- Pomoc w powrocie do zdrowia psychicznego m.in poprzez motywowanie pacjenta do kontynuowania leczenia, rehabilitacji oraz powrotu do codziennych zajęć.
- Planowanie zajęć z pacjentem.
- Umiejętność współpracy z innymi profesjonalistami zdrowia psychicznego i pracownikami socjalnymi w celu zapewnienia kompleksowej opieki nad klientem.
- Edukacja w zakresie prowadzenia budżetu domowego i gospodarowania środkami finansowymi
- Zarządzanie czasem pracy i zapewnienie odpowiedniego wsparcia każdemu klientowi.
- Prowadzenie psychoedukacji i wdrażanie innych aktywności związanych z poprawą funkcjonowania
- Ocena deficytów w samoobsłudze, rozpoznawanie problemów pielęgnacyjnych i edukacja w zakresie działań higienicznych oraz pomoc w ich przestrzeganiu
- Dostosowywanie działań do założeń diagnoz medycznych oraz orzeczeń psychologicznych
- Pilnowanie stosowania się pacjenta do zaleceń lekarskich, kontrola przyjmowania leków, przestrzegania terminów iniekcji, wizyt kontrolnych i realizacji recept wystawianych przez lekarzy.
- Umiejętność prowadzenia rozmów, wywiadów i trudnych rozmów z pacjentami i ich rodzinami/opiekunami.
- Skuteczne rozwiązywanie konfliktów i negocjacje z pacjentami i ich rodzinami.

- Wykorzystywanie różnych metod komunikacyjnych w celu nawiązania i podtrzymania prawidłowej relacji z pacjentem, jego otoczeniem oraz innymi specjalistami opieki zdrowotnej.
- Prowadzenie edukacji zdrowotnej, promocji zdrowego stylu życia i profilaktyki.
- Zapobieganie nawrotom poprzez wdrażanie działań profilaktycznych.
- Skuteczne prowadzenie treningów umiejętności życia codziennego i społecznego, dostosowanych do wieku i stanu zdrowia pacjenta.
- Promowanie aktywizacji- pomoc pacjentom w przejmowaniu odpowiedzialności za lepszą samoopiekę i wspieranie dobrego samopoczucia
- Pomoc w organizacji wyjść edukacyjno- rekreacyjnych
- Pomoc w skompletowaniu dokumentacji potrzebnej do uzyskania zasiłku, dodatku mieszkaniowego, przedłużenia renty, o umieszczenie w DPS.
- Zdolność do oceny ryzyka zachowań agresywnych i autoagresywnych oraz zastosowania odpowiednich działań w celu ochrony pacjenta i innych osób
- Zaawansowane umiejętności w pracy społecznej. Zrozumienie teorii i praktyk pracy społecznej oraz ich zastosowanie w kontekście zdrowia psychicznego.
- Motywowanie do przyjmowania zachowań akceptowanych przez otoczenie.
- Kształtowanie nawyków celowej aktywności.
- Zarządzanie dokumentacją medyczną oraz korzystanie z systemów informatycznych w ochronie zdrowia.

3.3.3. Kompetencje społeczne

Asystent osób z zaburzeniami psychicznymi musi posiadać kompetencje społeczne, takie jak:

- Empatia i wyrozumiałość.
- Asertywność i cierpliwość.
- Skuteczna współpraca i komunikacja z członkami zespołu interdyscyplinarnego CZP w celu zapewnienia ciągłości opieki nad pacjentem.
- Motywowanie i inspiracja pacjentów.
- Szacunek dla pacjentów i troska o ich dobro.
- Budowanie relacji z pacjentami i ich rodzinami.

- Równe traktowanie osób bez względu na wiek, płeć, stan cywilny, orientację seksualną, stan zdrowia, sytuację materialną, przekonania polityczne oraz inne preferencje.
- Szanowanie indywidualności osób, różnorodności kulturowej, poglądów, postaw i zwyczajów, a także ich związków z życiem codziennym.
- Poszanowanie godności osoby, której udzielane jest wsparcie, jej prawa do samostanowienia, respektowanie prawa do wolności wyborów, prawa do intymności i prywatności.
- Krytyczna ocena własnej wiedzy i gotowość do ciągłego kształcenia się i zdobywania nowej wiedzy.
- Przestrzeganie praw pacjenta i zasad etyki zawodowej.
- Zapewnianie bezpieczeństwa własnemu i pacjentom oraz przestrzeganie zasad BHP. - Działanie zgodnie z prawem i zasadami etyki zawodowej.
- Świadomość roli, jaką pełni asystent osób z zaburzeniami psychicznymi w społeczeństwie, w tym w społeczności lokalnej.

4. Ścieżki kompetencji

Oto kilka ścieżek kompetencji, które mogą pomóc asystentom osób z zaburzeniami psychicznymi rozwijać swoje umiejętności zawodowe.

1. Kompetencje interpersonalne.

Budowanie zaufania i empatyczne relacje z osobami z zaburzeniami psychicznymi. Skuteczna komunikacja werbalna i niewerbalna. Wykazywanie zrozumienia i wsparcia dla uczuć i potrzeb pacjentów. Umiejętność radzenia sobie z trudnymi sytuacjami i konfliktami.

2. Kompetencje w zapewnianiu opieki fizycznej i bezpieczeństwa.

Zapewnienie odpowiedniej opieki w zakresie higieny osobistej i codziennych potrzeb. Monitorowanie stanu zdrowia i bezpieczeństwa pacjenta. Zrozumienie i przestrzeganie procedur bezpieczeństwa i regulacji zdrowotnych.

3. Kompetencje w rozumieniu i wspieraniu zdrowia psychicznego.

Zrozumienie podstawowych koncepcji zdrowia psychicznego. Identyfikowanie objawów i sygnałów ostrzegawczych w przypadku pogorszenia stanu psychicznego pacjenta.

Wspieranie pacjenta w korzystaniu z dostępnych zasobów i usług zdrowia psychicznego.

4. Kompetencje w rozwiązywaniu problemów

Umiejętność identyfikowania problemów i wyznaczania celów. Opracowywanie planów wsparcia i strategii rozwiązania problemów. Kreatywność w dostosowywaniu rozwiązań do indywidualnych potrzeb pacjenta.

5. Kompetencje w dokumentowaniu pracy

Prowadzenie dokładnej dokumentacji dotyczącej opieki nad pacjentem. Tworzenie raportów i sprawozdań na temat stanu zdrowia i postępów pacjenta. Przestrzeganie przepisów prawnych i etycznych dotyczących dokumentacji.

6. Kompetencje w samoedukacji i rozwoju zawodowym

Ciągłe doskonalenie wiedzy na temat zaburzeń psychicznych i metod wsparcia. Udział w szkoleniach i kursach związanych z opieką nad osobami z zaburzeniami psychicznymi. Rozwijanie umiejętności radzenia sobie ze stresem i dbania o własne zdrowie psychiczne.

7. Kompetencje w radzeniu sobie z różnorodnością kulturową

Szacunek i zrozumienie różnic kulturowych w opiece nad osobami z zaburzeniami psychicznymi. Umiejętność dostosowania wsparcia do indywidualnych potrzeb kulturowych pacjenta. Unikanie uprzedzeń i stygmatyzacji.

5. Podsumowanie

Mimo, że wiedza naukowa na temat zdrowia psychicznego stale się rozwija, na całym świecie wciąż brakuje wykwalifikowanych specjalistów zdolnych zapewnić niezbędną opiekę.

Wskaźnik występowania zaburzeń psychicznych nie wykazuje tendencji spadkowej. Obecnie istnieje znaczne, globalne zapotrzebowanie na wykwalifikowanych pracowników służby zdrowia specjalizujących się w dziedzinie zdrowia psychicznego, co skutkuje pilną potrzebą

zwiększenia programów akademickich. Celem tych programów jest wykształcenie specjalistów, którzy są w stanie świadczyć pacjentom z zaburzeniami psychicznymi wysokiej jakości opiekę przez całe ich życie.

Biorąc pod uwagę rozległe braki w dostępie do opieki zdrowotnej w dziedzinie zdrowia psychicznego na skalę światową, nie można polegać tylko na specjalistach. Konieczne jest rozszerzenie programów szkoleniowych nie tylko w obszarze opieki specjalistycznej, ale także w podstawowej opiece zdrowotnej. Z uwagi na ograniczoną liczbę dostępnych specjalistów w stosunku do ogromnego zapotrzebowania na ich usługi, istnieje jasna potrzeba przeszkolonego personelu zdolnego do świadczenia tych usług.

Aby poprawić opiekę nad osobami z zaburzeniami psychicznymi w ich środowisku funkcjonowania poprzez realizację celów ujętych w powyższej analizie niezbędne jest zatrudnienie nowych pracowników pracujących w środowisku życia pacjentów oraz wyposażenie ich w niezbędne umiejętności w zakresie zdrowia psychicznego.

Powyższa mapa kompetencji może być wykorzystywana do oceny umiejętności w trakcie procesu rekrutacji, doskonalenia zawodowego oraz oceny efektywności w tej roli.